

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr. Bartłomieja Gerałta „Dispute, when agreement is needed. The impact of discrepancies between national and international space law on current and future industrial endeavours”, Łódź 2024, ss. 210.

1. Cel rozprawy oraz hipoteza badawcza.

Celem recenzowanej rozprawy doktorskiej jest dokonanie analizy tego, czy i w jaki sposób akty prawa międzynarodowego stanowiące tzw. *corpus iuris spatialis* zostały inkorporowane do krajowych systemów prawnych ich państw stron, a także czy akty te pozostają nadal punktem odniesienia dla społeczności międzynarodowej (s. 8). Dla realizacji tego celu Doktorant bada praktykę państw najbardziej aktywnych w przestrzeni kosmicznej, a także, co ważniejsze, odpowiednie postanowienia ich prawa krajowego, które inkorporują elementy prawa międzynarodowego publicznego do wewnętrznych porządków prawnych.

2. Struktura wewnętrzna recenzowanej rozprawy.

Przyjętemu przez Autora celowi recenzowanej rozprawy odpowiada jej struktura wewnętrzna, które składa się z wstępu, dziesięciu rozdziałów pogrupowanych w trzech częściach, wniosków końcowych, a także wykorzystanej bibliografii.

We wstępie Doktorant przede wszystkim określa cel swojej rozprawy oraz związaną z nim hipotezę badawczą. Ponadto zarysowuje problem, który stara się rozwiązać, a także określa metody badawcze zastosowane przez niego w tym celu.

Część pierwsza recenzowanej rozprawy („*International Law of Outer Space*”), składa się z czterech rozdziałów przedstawiających charakterystykę najważniejszych umów międzynarodowych, dotyczących działalności państw w przestrzeni kosmicznej. Umowy te obejmują odpowiednio: Układ o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z 27.01.1967r., Porozumienie regulujące działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich z 5.12.1979 r., Konwencję o rejestracji obiektów

wypuszczonych w przestrzeń kosmiczną z 12.11.1974 r., Konwencję o międzynarodowej odpowiedzialności za szkody wyrządzone przez obiekty kosmiczne z 29.03.1972 r. W poszczególnych rozdziałach składających się na Część pierwszą jego rozprawy, Doktorant szczegółowo analizuje historię powstania wskazanych powyżej umów międzynarodowych, podstawowe koncepcje, które w nich zawarto, a także charakter zobowiązań wynikający z ich postanowień dla państw, które się nimi zwały.

Część druga recenzowanej rozprawy zawiera analizę norm prawa wewnętrznego, dotyczących przestrzeni kosmicznej, przyjętych przez szereg państw. Doktorant w szczególności koncentruje swoje rozważania na porządkach prawnych krajów takich jak: USA, Francja, Australia, Królestwo Niderlandów, Polska. Analizie zostały w tym kontekście poddane w szczególności kwestie takie jak: historia (ewolucja) odnośnych aktów prawa wewnętrznego, ich zawartość ze szczególnym uwzględnieniem tych ich postanowień, które dotyczą udzielania zezwoleń na prowadzenie działalności w przestrzeni kosmicznej. Najbardziej obszerny rozdział Części drugiej poświęcono Stanom Zjednoczonym Ameryki Północnej (Rozdział I, s. 51-104).

W części trzeciej swojej rozprawy Autor poświęca swoją uwagę Porozumieniu Artemis, które podpisano w 2020 r. Doktorant w szczególności rozważa w tym kontekście charakter prawny i moc wiążące tegoż Porozumienia, jego zawartość, a także udział Australii w stosowaniu jego postanowień.

Przedstawiona powyżej struktura wewnętrzna recenzowanej rozprawy doktorskiej jest w mojej opinii prawidłowa, co pozwala na osiągnięcie celu rozprawy postawionego przez Autora we wstępie. Kolejność w jakiej umieszczono poszczególne rozdziały pracy, nie wzbudza przy tym żadnych zastrzeżeń.

Pewnym niedociągnięciem w odniesieniu do struktury wewnętrznej recenzowanej rozprawy, jest natomiast brak struktury wewnętrznej w Rozdziale IV („*Convention on Registration of Objects Launched Into Outer Space*”). Rozdział ten zawiera jeden tylko punkt („*In orbit ownership transfer of space object*” – s. 46), który nie posiada odrębnie przyporządkowanego numeru w spisie treści recenzowanej rozprawy doktorskiej. Wątpliwości wzbudza również sens wyodrębnienia w recenzowanej rozprawie jej Części trzeciej („*New Outer Space Cooperation Scheme: Artemis Accords*”), która składa się z jednego tylko rozdziału.

Pomimo tego, że struktura wewnętrzna recenzowanej rozprawy doktorskiej została przez jej Autora zarysowana w jasny i logiczny sposób, w rozprawie można wskazać takie jej części, które powinny zdaniem Recenzenta znaleźć się w innych jej miejscach. Uwaga ta w szczególności dotyczy rozważań Doktoranta dotyczących tego, czy pojęcie „*space mining*” mieści się w zakresie Art. II Układu z 1967 r. W tym kontekście zauważyć należy, że Doktorant poświęcił Układowi o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi z 27.01.1967 r. cały rozdział swojej rozprawy (Część pierwsza, rozdział I). Jednakże w jej Części drugiej, rozdział I, która dotyczy ustawodawstwa i praktyki USA, znalazły się obszerne rozważania (s. 83-91) dotyczące tego, czy Układ ten pozwala na prowadzenie działalności wydobywczej w kosmosie. W rezultacie charakterystyka postanowień wspomnianego Układu, mieści się w różnych częściach recenzowanej rozprawy, co znacznie zakłóca spójność jej treści.

3. Ocena merytoryczna.

Dokonując oceny merytorycznej recenzowanej rozprawy doktorskiej, w pierwszej kolejności należy pochwalić wybór jej tematu dokonany przez Doktoranta. Obecnie nie ma raczej większych wątpliwości, że w związku ze wzrastającą aktywnością państw oraz podmiotów prywatnych w zakresie badań i eksploatacji przestrzeni kosmicznej, kwestia ustanowienia i funkcjonowania prawnych ram jej dotyczących, ma ogromne znaczenie praktyczne. Problemem naukowym, który Doktorant stara się rozwiązać w swojej rozprawie doktorskiej, jest udzielenie odpowiedzi na pytanie o to, czy obecne ramy prawne działalności państw w przestrzeni kosmicznej, wynikające z prawa międzynarodowego publicznego, nie wymagają ich dostosowania do zmieniających się możliwości (przede wszystkim technicznych) państw w tej dziedzinie.

W związku z powyższym, w sposób rzetelny i ze znanstwem, Doktorant przedstawia charakterystykę poszczególnych umów międzynarodowych, które ustanawiają zasady działalności państw w przestrzeni kosmicznej. Słusznie moim zdaniem Doktorant zwraca uwagę, że postanowienia niektórych z nich uzyskały już status zwyczajowego prawa międzynarodowego (s. 22). Uwaga ta w szczególności odnosi się do norm Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej z 1967 r., dotyczących odpowiedzialności państw za działalność w przestrzeni kosmicznej prowadzoną przez organizacje

międzynarodowe, których państwa te są członkami. Należy jednak przypomnieć, że Komisja Prawa Międzynarodowego przedstawiła w 2011 r. Projekt artykułów dotyczących odpowiedzialności organizacji międzynarodowych za czyny międzynarodowo bezprawne (*Draft Articles on the Responsibility of International Organizations for Internationally Wrongful Acts* - DARIO). Wśród postanowień DARIO znajduje się również Artykuł 7, który dotyczy postępowania organów państwa, które przekazano do wykorzystania organizacjom międzynarodowym. Przepis ten stanowi w szczególności, że akty takiego organu państwa powinny być zgodnie z prawem międzynarodowym, uznane za akty organizacji międzynarodowej, której go przekazano do wykorzystania, o ile organizacja ta wykonuje skuteczną (*effective*) kontrolę nad tym organem. Dla Recenzenta interesujące byłoby dowiedzenie się, jak Doktorant ocenia relacje pomiędzy Artykułem VI Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej, a art. 7 DARIO? Chodzi w szczególności o to, czy Art. VI Układu może zostać uznany za swego rodzaju *lex specialis* wobec art. 7 DARIO?

Nie jest natomiast do końca zrozumiałe dla Recenzenta (a wyjaśnienia tego problemu Recenzent nie znalazł w recenzowanej rozprawie), z jakich powodów Doktorant dokonując analizy i charakterystyki umów składających się na *corpus iuris spatialis*, pominął w swojej rozprawie jedną z nich, tzn. Umowę o ratowaniu kosmonautów, powrocie kosmonautów i zwrocie obiektów wysłanych w przestrzeń kosmiczną z 22.04.1968 r.? Podkreślić przy tym wypada, że o istnieniu tej Umowy Doktorant wspomina nawet we wnioskach ('*The 5 outer space treaties...*' (s. 194).

Pewne wątpliwości wzbudza także dokonany przez Doktoranta wybór państw, których praktyka i ustawodawstwo wewnętrzne, zostały przez niego zbadane pod kątem wprowadzenia do nich odnośnych przepisów prawa międzynarodowego publicznego. Jak określa to sam Doktorant (s. 8), analizie została poddana praktyka i prawo wewnętrzne tych państw, które są najbardziej zaangażowane w eksplorację i wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Takie ograniczenie zakresu podmiotowego analizy dokonywanej przez Doktoranta w jego rozprawie, wydaje się być w pełni uzasadnione. Trudno jest bowiem w jednym opracowaniu, przedstawić odnośną praktykę i ustawodawstwo wszystkich państw będących stronami np. Układu o zasadach działalności państw w zakresie badań i użytkowania przestrzeni kosmicznej łącznie z Księżycem i innymi ciałami niebieskimi, który został ratyfikowany przez 114 państw (stan na dzień 1.01.2024 r.). Niezmiernie dziwi jednak

fakt, że Doktorant w swojej rozprawie pomija praktykę i ustawodawstwo takich państw jak Rosja i Chiny, które niewątpliwie należą do kręgu państw najbardziej zaangażowanych w eksplorację i wykorzystanie przestrzeni kosmicznej. Nie ma przy tym, jak się wydaje, znaczenia fakt, że państwa te nie są stronami wszystkich umów zaliczanych do *corpus iuris spatialis*, ponieważ USA, które podobnie jak Rosja i Chiny nie są stroną np. Układu normującego działalność państw na Księżycu i innych ciałach niebieskich, znalazły swoje miejsce w recenzowanej rozprawie doktorskiej. Powstaje w tym kontekście pytanie, na które Recenzent nie znajduje odpowiedzi w recenzowanej rozprawie, jakie kryteria posłużyły Doktorantowi do dokonania wyboru tych państw, których odnośną praktykę i ustawodawstwo poddano analizie w jego rozprawie doktorskiej?

Pominięcie przez Doktoranta niektórych ważnych w dziedzinie eksploracji przestrzeni kosmicznej państw (jak np. Chiny, Rosja, Indie), ma zdaniem Recenzenta również wpływ na charakter wniosków zawartych w Zakończeniu recenzowanej rozprawy doktorskiej. We wnioskach tych Doktorant podkreśla, że we wszystkich badanych przez niego ustawodawstwach, państwa uznają potrzebę objęcia działań w przestrzeni kosmicznej systemem nadzoru, który polega na wprowadzeniu koncesjonowania tych działań. Jakkolwiek wniosek ten wydaje się być słuszny, to jednak brak w recenzowanej rozprawie analizy praktyki i prawa wewnętrznego wspomnianych powyżej państw (Rosja, Chiny) sprawia, że nie jest on w pełni wiarygodny. W rezultacie trudno również z pełnym przekonaniem zgodzić się z ostatecznym wnioskiem Doktoranta, który zawarto w recenzowanej rozprawie, iż wydaje się, że obecnie nie istnieje potrzeba dokonywania rewizji norm wchodzących w skład *corpus iuris spatialis*. Zdaniem Recenzenta wniosek ten nie jest w pełni uzasadniony w związku z tym, że w recenzowanej rozprawie doktorskiej pominięto szereg państw, ważnych z punktu widzenia realizacji jej celu.

Jako wartościowe należy ocenić rozważania dotyczące projektu polskiej Ustawy o działalności kosmicznej oraz Krajowym Rejestrze Obiektów Kosmicznych z 2017 r. Mając jednak na względzie fakt, że projekt Ustawy z 2017 został zastąpiony przez zupełnie nowy projekt Ustawy o działalności kosmicznej z 2024 r., rozważania na ten temat zamieszczone przez Doktoranta w jego rozprawie, mają już charakter historyczny. Pomimo tego wypada zgodzić się z Doktorantem, iż projekt ten nie miał zbyt ambitnego charakteru i jego podstawowym celem było jedynie potwierdzenie zobowiązań Polski wynikających z umów międzynarodowych dotyczących

przestrzeni kosmicznej. Wydaje się, że to mało ambitne podejście władz polskich zostało także przejęte w kolejnym projekcie z 2024 r. Recenzent bardzo chętnie zapoznałby się w tym kontekście z tym, jak Doktorant ocenia nowy projekt polskiej ustawy z 2024 r. i jakie widzi w nim wady i zalety?

Część trzecia recenzowanej rozprawy doktorskiej poświęcona została charakterystyce Porozumienia Artemis, a także jego znaczenia dla dalszego rozwoju norm regulujących działalność państw w przestrzeni kosmicznej. Doktorant dokonuje w tym kontekście swoistej klasyfikacji postanowień Porozumienia Artemis na takie, które powtarzają zasady obecne w już istniejących aktach prawa międzynarodowego oraz takie, które wprowadzają zupełnie nowe koncepcje dotyczące prowadzenia przez państwa ich działalności w przestrzeni kosmicznej. Recenzent zastanawia się jednak, w jaki sposób rozważania zawarte w Części trzeciej dotyczą celu recenzowanej rozprawy, którym jest „dokonanie analizy tego, czy i w jaki sposób akty prawa międzynarodowego stanowiące tzw. *corpus iuris spatialis* zostały inkorporowane do krajowych systemów prawnych ich państw stron, a także czy akty te pozostają nadal punktem odniesienia dla społeczności międzynarodowej”?

Ograniczenie kręgu państw, których praktyka oraz ustawodawstwo wewnętrzne w zakresie eksploracji kosmosu zostały poddane analizie, ma także inne skutki w kontekście analizy postanowień Porozumienia Artemis. Z jednej strony, pomimo sporu związanego z jego charakterem prawnym, Porozumienie to, jak pisze Doktorant, stanowi ważny krok na drodze do rozwoju i ewolucji norm regulujących działalność państw w przestrzeni kosmicznej. Z drugiej jednak strony jego treść jest kontestowana przez tak ważny kraj jak Rosja, a także *de facto* ignorowana przez inny ważny kraj jak Chiny. W tym kontekście powstaje pytanie, czy zdaniem Doktoranta w związku z rozbieżnymi, a często przeciwstawnymi interesami państw posiadających techniczne możliwości w zakresie eksploracji przestrzeni kosmicznej, możliwe jest powstanie powszechnego i jednolitego zespołu norm, który regulowałby tę działalność?

4. Strona formalna recenzowanej rozprawy.

Pod względem formalnym recenzowana rozprawa doktorska nie wzbudza większych zastrzeżeń. Autor wykazuje wysoki stopień opanowania technik pisania pracy. Dodać jednak należy, że w spisie treści oraz w samej treści rozprawy, Doktorant wykorzystuje pewne skróty, które nie zostały rozwinięte w wykazie skrótów

(DoS – s. 82, HAA – s. 102, CNES – s. 105, ESA – 106, ICEYE – s. 165, CEO – s. 165, PIL – s. 169).

5. Konkluzja.

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska Pana mgr. Bartłomieja Gerałta spełnia całkowicie wymagania stawiane w Ustawie z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach w zakresie sztuki (tekst jedn. Dz. U. z 2017 r. poz. 1789). Rozprawa ta stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, a także wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną jej Autora w zakresie prawa (w szczególności prawa międzynarodowego publicznego) oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Dodać wypada, że Autor recenzowanej rozprawy doktorskiej w prawidłowy sposób określił jej cel oraz wskazał metody badawcze, wykorzystywane podczas jej przygotowywania. W rezultacie przedstawiona mi do recenzji rozprawa doktorska stanowi interesującą próbę udzielenia odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób przepisy prawa międzynarodowego publicznego regulujące działalność państw w przestrzeni kosmicznej, zostały inkorporowane do systemów prawa wewnętrznego wybranych państw.

Pan mgr Bartłomiej Gerałt wykazuje ponadto dobre opanowanie warsztatu naukowego, a sformułowane w zakończeniu recenzowanej rozprawy wnioski dotyczące dowodzą wysokiej znajomości norm prawa międzynarodowego publicznego (zwłaszcza w odniesieniu do prawa kosmicznego, a także zasad odpowiedzialności międzynarodowej państw). W związku z tym należy uznać, że rozprawa doktorska pana mgr. Bartłomieja Gerałta przyczynia się do rozwoju prawa międzynarodowego publicznego.

Mając na względzie powyższe, wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Bartłomieja Gerałta do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora.

dr hab. Marek Zieliński prof. UŚ